

voice in the Ukrainian language from the perspective of identifying Ukrainian national mentality in it. It is proved by native speakers that the structures where a person-doer is expressed by the instrumental case are unnatural for Ukrainians and it is explained by the well-developed sense of self-sufficiency, independence and responsibility for their own lives – these are mental traits, due to which it is considered an offence to the human person to unjustifiably even a free person and an inanimate object in the Ukrainian world view. The authors analyzed Ukrainian translations of passive constructions, widespread in the Western languages and found consistent reproduction of passive voice by means of active structures in the sentences with three types of passive constructions depending on the semantics of the subject-figure, this fact proving that passive voice grammeme is not typical for the Ukrainian language.

Key words: voice category, mentality, instrumental case, existential individualism, grammatical level of the language.

УДК 811.272

Світлана Соколова

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ БІЛІНГВІЗМУ: ВПЛИВ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЧИННИКА

Статтю присвячено визначенню інформативності параметрів, за якими зазвичай оцінюють мовну ідентичність, мовні вподобання та мовні звички населення під час переписів населення та проведення різного роду опитувань. За даними Всеукраїнського перепису населення (2001 р.) проаналізовано співвідношення осіб, мовна самоідентифікація яких збігається або не збігається з національною самоідентифікацією в трьох областях східного регіону, з одного боку, та 5-ти областях західного і м. Києві – з іншого. Зроблено висновок про втрату мовної ідентичності понад половиною етнічних українців Донецької і Луганської областей на користь російської мови і ще більшу русифікацію представників інших етносів. У західному регіоні майже повністю збережена мовна ідентичність українців, росіян та інших народів, відсоток українізації не перевищує 17 %. Дані анкетування, ініційованого Інститутом української мови НАН України, засвідчують, що оцінка власної мовної компетенції в українській і російській мовах є досить суб'єктивним чинником, який має регіональну специфіку. Комфортність спілкування певною мовою не завжди збігається з її реальним використанням, а їх співвідношення також залежить від регіону, де живе інформант. Дані про територіальні особливості білінгвізму слід враховувати під час планування конкретних заходів для зміцнення позицій української мови як державної.

Ключові слова: білінгвізм, мовна самоідентифікація, мовна компетенція, рідна мова, мова повсякденного спілкування, мова комфортного спілкування.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. Удержавлення української мови в Україні відбувається в умовах реального біта полілінгвізму як окремих громадян, так і суспільства загалом. Тип індивідуального білінгвізму залежить від певних соціальних параметрів особистості, від мовної ситуації в регіоні, де вона мешкає або мешкала, тощо. Загалом проблема двомовності населення України, сама по собі досить складна і неоднозначна, останнім часом набула ще й додаткового політичного значення, вагу якого штучно підвищують певні сили як в самій Україні, так і за її межами. Почасти підставою для маніпулювання мовним питанням стала непродумана й не виважена мовна політика попередніх років, яка не була стратегічно однорідною, а в конкретних кроках нерідко тактичні рішення підмінялися кінцевою метою, що загострювало стосунки в суспільстві або через незручності для російськомовних, змушених швидко адаптуватися до вимог знати державну мову, або через обурення українськомовних, які то обнадіювалися у зв'язку з набуттям українською мовою статусу державної, то втрачали надію на посилення позицій рідної мови внаслідок збільшення конкуренції з комунікативно потужнішою російською. Усе це привертало до мовного питання надмірну увагу суспільства, загострюючи проблему, і це попри те, що навіть паралельне використання української та російської мов в Україні не створює нездоланих комунікативних перешкод внаслідок близькості мовних систем, а відтак достатнього володіння другою мовою (принаймні на перцептивному рівні) практично усіма членами суспільства. У зв'язку з цим ретельне вивчення усіх чинників, які впливають на вибір мови спілкування на рівні суспільства, його окремих спільнот та конкретних індивідів, набуває особливої ваги для випрацювання тактики держави у річищі заявленої стратегії – практичного набуття українською мовою статусу єдиної державної мови в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнодержавні переписи населення, які регулярно проводили в Російській імперії, Радянському Союзі й інших країнах, до яких належали частини території сучасної незалежної України, традиційно враховували такий показник, як «рідна мова», а більшості – показник «національність» або, замість нього чи поряд з ним, – показник «конфесійна належність». В окремих переписах радянського періоду фіксували також «другу мову народів СРСР», якою вільно володіє інформант. У самому формулюванні питання закладено ідентичність понять «рідна мова» і

«перша мова», який протиставлена друга, тобто передбачено, що рідною мовою людина володіє вільно. Інструкція для обліковців рекомендувала вважати рідною «основну розмовну мову» [3]. Утім, як показали дослідження останніх двох десятиліть, самі носії мов неоднозначно сприймають поняття «рідна мова», оскільки серед етнічних українців України переважає (57 %) думка, що рідна мова – це мова національності, до якої вони належать, а серед етнічних росіян України переважає думка, що рідна мова – це мова, якою вони думають та можуть спілкуватися (52,8 %) [1, с. 19–20]. Разом із цим, показник «мова повсякденного спілкування», запроваджуваний у спеціальних соціологічних і соціолінгвістичних дослідженнях [2], не відбиває однозначно власних преференцій мовців, а свідчить радше про ситуацію, в якій вони перебувають.

Ще один критерій, який характеризує мовну особистість білінгва, – це комфортність спілкування певною мовою. Аналізуючи відповіді інформантів на питання анкет, поширених серед мешканців Києва і студентів вищих навчальних закладів України, ми помітили, що відповіді на питання про рідну мову, мову повсякденного спілкування та мову комфортного спілкування можуть різнитися в того самого інформанта, а співвідношення даних за цими трьома позиціями досить сильно різняться залежно від регіону, де здійснено опитування [6], або в якому склалася мовна особистість нинішніх киян [5]. Тому постало питання про встановлення співвідношення цих трьох характеристик у різних територіальних групах інформантів: *центральний регіон* – Вінницька, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська, *західний* – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, *східний* – Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська, *північний* – Житомирська, Сумська, Чернігівська, *південний* – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області, окремо опрацьовано дані з *м. Києва* і *АР Крим*¹.

Мета і завдання статті. Незважаючи на певну подібність відповідей на питання анкети представників того самого регіону, матеріал має певну специфіку в кожній з конкретних обстежених областей і, як показало порівняльне дослідження стосовно Дніпропетровської, Донецької і Луганської областей, корелює з мовною ситуацією в цих

---

¹ Матеріал для дослідження отримано в 2013 р. шляхом анкетування студентів [6].

областях [7]. Тому здійснено диференційований аналіз за окремими областями західного регіону і порівняння даних зі східним регіоном за тією самою методикою.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Обговорюючи мовну ситуацію, зокрема функціонування української та російської мов в окремих регіонах, дослідники переважно орієнтуються на загальний показник «рідна мова» за даними переписів населення без урахування того, чи є ця рідна мова мовою етносу, до якого людина себе зараховує. Утім дані переписів дають змогу встановити, наскільки збережена саме мовна ідентичність українців і росіян у різних регіонах і яку мову обирають представники інших етносів.

Аналіз даних перепису 2001 р. [4] за трьома східними областями (табл. 1) показує, що велика кількість російськомовних мешканців Донецької і Луганської областей на той час – це українці зі втраченою мовною ідентичністю (58,75 % українців у Донецькій і 49,40 % українців у Луганській) і представники інших етносів (60,29 % усіх неросіян у Донецькій і більше половини усіх неросіян у Луганській), які вважають рідною російську мову, натомість відсоток українізації неукраїнців лише трохи більший 1 %. Майже в усіх етнічних росіян мовна ідентичність збережена (понад 98 %).

Таблиця 1

Мовна самоідентифікація мешканців областей східного регіону і м. Києва

Національні групи	Східні області						м. Київ	
	Дніпропетровська		Донецька		Луганська			
	рідна мова							
	укр.	рос.	укр.	рос.	укр.	рос.	укр.	рос.
Представники своєї націон.	82,51	93,74	41,17	98,58	50,44	98,16	85,8	92,0
Інші націон.	7,40	18,68	1,61	60,29	1,85	50,05	9,26	15,22
серед них:								
українці	–	17,36	–	58,75	–	49,40	–	14,2
росіяни	6,04	–	1,34	–	1,67	–	7,9	–
Разом	67,00	31,91	24,10	74,92	30,01	68,84	72,1	25,3

У Дніпропетровській області русифікація на рівні самоідентифікації значно менш помітна – 17,36 % українців, 18,68 % усіх неросіян. Відсоток українізації – 7,40 % усіх неукраїнців, 6,04 % росіян. У Києві мовна самоідентифікація українців становить 85,8 %, росіян –

92 %, тобто є досить високою в обох національних групах, хоча помітний певний дисбаланс на користь російської мови.

У західних областях (табл. 2) мовна самоідентифікація українців наближається до 100 %, проте залишається досить високою й серед росіян (вище 80 %). Відсоток тих неукраїнців, хто визнав рідною українську мову, загалом вищий, ніж в росіян, в усіх областях, крім Чернівецької, де національні меншини (зокрема й російська – 91,48 %) переважно зберігають рідну мову. Українізація в західних областях торкнулася лише 8–16 % росіян, що можна порівняти лише з русифікацією українців Дніпропетровщини (17,36 %), яка дуже неоднорідна серед міського та сільського населення.

Таблиця 2

Мовна самоідентифікація мешканців областей західного регіону

Національні групи	Рівненська		Хмельницька		Волинська		Чернівецька		Львівська	
	рідна мова									
	укр.	рос.	укр.	рос.	укр.	рос.	укр.	рос.	укр.	рос.
Представники своєї націон.	99,59	83,19	99,12	84,02	99,69	85,56	98,48	91,48	99,55	87,78
Інші націон.	36,57	0,61	35,75	1,15	19,99	0,48	6,90	1,56	17,91	0,68
серед них:										
українці	–	0,41	–	0,86	–	0,3	–	1,35	–	0,43
росіяни	16,76	–	15,89	–	14,42	–	8,11	–	12,11	–
Разом	96,92	2,73	95,24	4,09	97,26	2,51	75,57	5,27	95,32	3,77

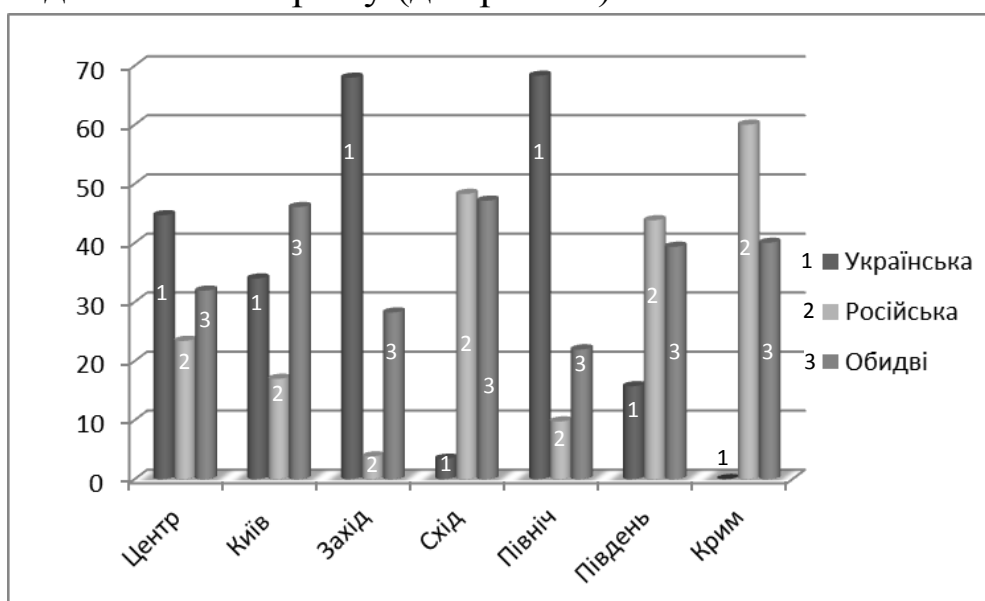
У нашому дослідженні інформанти були розподілені на три групи за оцінкою ними власної мовної компетенції в українській та російській мовах: 1) такі, що вільно володіють українською та російською мовами, 2) переважно українськомовні, 3) переважно російськомовні (табл. 3). Це мало б дати підстави автоматично зарахувати їх до представників координативного (група 1) або субординативного білінгвізму з домінантною українською (група 2) або російською (група 3) мовами. Усі опитані є студентами гуманітарного профілю вищих навчальних закладів, тому цілком закономірно, що більшість з них зарахували себе до гармонійних білінгвів (від 89–90 % на півдні і в Криму до 41,5–52,2 % на заході в центрі). Лише у західних областях переважно українськомовні переважають (у Луцьку становлять рівно половину), а переважно російськомовних немає зовсім.

Таблиця 3

Розподіл респондентів за групами мовців у регіонах на підставі самооцінки

Регіон	2 мови вільно	Переважаю українськомовні	Переважаю російськомовні
ЦЕНТР	52,2	45,6	2,2
КИЇВ	75,7	21,4	2,9
ЗАХІД	41,5	58,5	0
зокрема:			
Рівне	41,18	58,82	—
Кам.-Под.	36,67	63,33	—
Луцьк	50,0	50,0	—
Чернівці	46,67	53,33	—
Львів	33,22	66,67	—
СХІД	79,1	8,2	12,7
зокрема:			
Дніпропетровськ	71,74	17,39	10,87
Донецьк	88,0	4,0	8,0
Луганськ	76,0	6,0	18,0
ПІВНІЧ	82,0	18,0	0
ПІВДЕНЬ	89,0	9,0	2,0
КРИМ	90,0	4,0	6,0

Реальним показником гармонійної двомовності можна вважати однакову комфортність мовлення обома мовами. У різних регіонах серед представників 1-шої групи мовців він варіює від 21,95 % (на півночі) до майже половини (у Києві та на сході), при цьому українська мова комфортніша для майже 70 % представників цієї групи із західного і північного регіонів, а російська – для майже половини на сході і півдні і 60 % в Криму (діаграма 1).

Діаграма 1. Комфортність вживання обох мов

Такі дані спонукали нас до детальнішого аналізу відповідей представників групи «2 мови вільно» на питання про мову повсякденного спілкування (П) і мову комфортного спілкування (К) щодо кожного міста окремо (табл. 4).

Таблиця 4

Мова повсякденного спілкування (П) і мова комфортного спілкування (К) двомовних мешканців міст західного регіону

Мова	Рівне		Кам.-Под.		Луцьк		Чернівці		Львів	
	П	К	П	К	П	К	П	К	П	К
Українська	50,0	64,29	63,64	73,73	66,67	77,33	78,57	50,0	100,0	90,0
Російська	14,29	3,57	–	9,09	–	–	–	7,14	–	–
Обидві	32,14	32,14	18,18	18,18	20,0	26,67	21,43	42,86	–	10,0
Суржик	–		18,18		13,33				–	

Щоденно спілкуються обома мовами близько третини представників Рівного, а якщо суржик, у застосуванні якого «зізналися» деякі мешканці Кам'янця-Подільського та Луцька, вважати своєрідним застосуванням двох мов, то й цих міст, у Чернівцях цей показник сягає близько 20 %, опитані львів'яни спілкуються винятково українською (лише 10 % з них комфортно можуть спілкуватися обома мовами), в інших містах заходу у щоденному спілкуванні використовують повністю або переважно українську мову від 50,0 % (у Рівному) до майже 80 % (у Чернівцях) інформантів, що вільно володіють українською і російською мовами. Використання української мови у повсякденному спілкуванні підтримується його комфортністю, що перевищує показники реального спілкування, у Рівному, Кам'янці-Подільському та Луцьку, у Чернівцях майже третина інформантів, що постійно спілкуються українською, можуть комфортно це робити обома мовами (21,43 %) або віддають перевагу російській (7,14 %). Російська є мовою повсякденного спілкування лише в 14,29 % інформантів з Рівного, хоча не для всіх таке спілкування комфортне, натомість для невеликої частини (7–9 %) представників Кам'янця-Подільського і Чернівців зручніше спілкуватися російською, але це не вписується в навколишнє середовище.

Порівнюючи дані про мову повсякденного спілкування і мову комфорту (табл. 5) представників східного регіону, бачимо, що ці показники практично збігаються лише стосовно української мови; тільки в Дніпропетровську до числа тих, хто спілкується тільки або переважно українською мовою, потрапляє й частина (близько 6 %) справжніх гармонійних білінгвів, яким комфортно спілкуватися обома

мовами, щоправда інша частина (більше 24 %) спілкується переважно російською, до чого спонукає зовнішнє середовище. У Донецьку й Луганську спілкування лише або переважно українською мовою завжди вимагало власної мовної стійкості, а інколи й відстоювання своєї громадянської позиції, тому майже 23 % гармонійних білінгвів у Донецьку і 10,5 % у Луганську на час опитування спілкувалися переважно російською мовою або суржиком (лише у Донецьку).

Таблиця 5

Мова повсякденного спілкування і мова комфортного спілкування двомовних мешканців східного регіону та м. Києва

Мова спілкування	Міста східного регіону						Київ	
	Дніпропетровськ		Донецьк		Луганськ		П	К
	П	К	П	К	П	К		
Українська	18,18	12,12	2,27	2,27	2,63	2,63	33,96	33,96
Російська	60,61	36,36	75,0	54,55	52,63	42,11	22,64	18,98
Обидві	21,21	51,52	18,18	40,91	44,74	55,26	43,40	49,06
Суржик	–		4,55		–			

У Києві близько половини тих, хто вказав на вільне володіння українською і російською мовами, насправді спілкуються ними комфортно, більше третини (33,96 %) тяжіють до українськомовного спілкування і майже 19 % – до російськомовного. Показник російськомовного спілкування (22,64 %) дещо вищий від його комфортності. Це означає, що вплив мовного середовища міста сильніший від того, що може забезпечити фахове навчання за спеціальністю «журналістика» українською мовою.

Порівняння показників комфортного спілкування (табл. 6) для інформантів, які оцінили себе як таких, що вільно володіють українською та російською мовами, засвідчило, що насправді це дуже різнорідна група залежно від регіону, де мешкає інформант.

Таблиця 6

Мова комфортного спілкування у групі «2 мови вільно»

Мова	Західний регіон						Східний регіон				Київ
	Обстежені міста										
	Рівне	Кам.-Под.	Луцьк	Черн.	Львів	разом	Дніпр.	Дон.	Луг.	разом	
Укр.	64,29	73,73	77,33	50,0	90,0	67,95	12,12	2,27	2,63	6,85	33,96
Рос.	3,57	9,09	–	7,14	–	3,85	36,36	54,55	42,11	47,26	18,98
Обидві	32,14	18,18	26,67	42,86	10,0	28,21	51,52	40,91	55,26	45,21	49,06

Комфортно спілкуються обома мовами близько половини студентів-білінгвів Луганська, Дніпропетровська, Києва, дещо менші показники Донецька, Чернівців і Рівного, ще менші – у Луцьку, Кам'янці-Подільському і найменші – у Львові. У східних областях у цій групі велика кількість фактично переважно російськомовних (комфортність від 36,36 % до 54,55 %) і мало (12,12 % – Дніпропетровськ) або дуже мало переважно українськомовних. Натомість у західних областях кількість переважно українськомовних у цій групі – від 50 % до 90 %. У Києві серед номінально гармонійно двомовних близько третини віддають перевагу українській мові і близько 20 % – російській. В усіх містах, крім Донецька, комфортність двомовного спілкування знижується за рахунок збільшення комфортності українськомовного.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, оцінюючи мовну ситуацію і мовні преференції мешканців різних регіонів, слід брати до уваги суб'єктивність їхньої самооцінки, зокрема й територіально зумовлену. Майже половина опитаних номінально двомовних мешканців східного регіону переважно завищує рівень своєї компетенції в українській мові, яка для багатьох є другою, вивченою. Однак сам факт визнання ними своєї двомовності нерідко свідчить про потенційну готовність спілкування українською за наявності певних стимулів. Констатація комфортності спілкування обома мовами іншою половиною номінально двомовних створює передумови для збільшення балансу їхнього спілкування на користь української мови за умови забезпечення відповідного мовного середовища. Реальне користування мовами великою мірою залежить від середовища, в якому перебуває особа, тому мовну стійкість стосовно спілкування українською в неукраїнському мовному середовищі виявляють переважно ті, для кого це єдино комфортний спосіб спілкування, тоді як винятково або переважно російською спілкуються й ті, хто вільно може послуговуватися обома мовами. Мешканці заходу, проголосивши вільне володіння двома мовами, на практиці лишаються переважно українськомовними, що підтримується й мовним середовищем.

Внаслідок подій останнього часу в нашій країні спостерігаємо досить сильні міграційні процеси, в яких бере участь передусім російсько- або двомовне населення сходу. Фактично усі наведені кількісні дані (і перепису, і нашого власного дослідження) мають лише історичну цінність для пояснення мовної ситуації, що склалася, і,

можливо, для пошуку шляхів її корекції. Також можна говорити про істотні зміни у мовній свідомості громадян України, зумовлені штучним загостренням мовного питання і перетворенням його на привід для війни. Отже, потрібні нові макро- і мікросоціолінгвістичні дослідження в нових реаліях для випрацювання адекватної тактики реального удержавлення української мови.

Література

1. Вишняк О. Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз) [Електронний ресурс] / Олександр Вишняк. – К. : [б. в.], 2009. – 175 с. – Режим доступу : <http://forumn.kiev.ua/2008-03-70/70-10.htm>
2. Залізняк Г. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній / Г. Залізняк, Л. Масенко. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 95 с.
3. Моргунов К. А. Родной язык и этническая идентификация населения Оренбургской области во второй половине XX – начале XXI в. [Электронный ресурс] / К. А. Моргунов // Этносоциум. – 2009. – № 1 (17). – С. 84–92. – Режим доступа : <http://ethnosocium.ru/morgunov-k-a-rodnoi-yazyk-i-etnicheskaya-identifikatsiya-naseleniya>
4. Національний склад населення України та його мовні ознаки: за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/>
5. Соколова С. О. Основні типи мовної поведінки киян (за даними анкетування) / С. О. Соколова // Українська мова. – 2013. – № 2. – С. 38–55.
6. Соколова С. О. Мова засобів масової комунікації очима майбутніх журналістів / С. О. Соколова // Українська мова. – 2014. – № 3. – С. 71–83.
7. Соколова С. О. Параметри українсько-російського та російсько-українського білінгвізму за суб'єктивною та об'єктивною оцінкою (на матеріалі анкетування студентів-журналістів східного регіону) / С. О. Соколова // Мовний простір граматики: актуальні студії : зб. наук. пр. на честь 60-річчя чл.-кор. НАН України Анатолія Загнітка. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – С. 353–358.

References

1. Vyshniak O. Movna sytuatsiia ta status mov v Ukraini: dynamika, problemy, perspektyvy (sotsiologichnyi analiz) [Elektronnyi resurs] / Oleksandr Vyshniak. – K. : [b. v.], 2009. – 175 s. – Rezhym dostupu : <http://forumn.kiev.ua/2008-03-70/70-10.htm>
2. Zalizniak H. Movna sytuatsiia Kyieva: den sohodnishnii ta pryideshnii / H. Zalizniak, L. Masenko. – K. : Vyd. dim «KM Akademiia», 2001. – 95 s.
3. Morgunov K. A. Rodnoi yazyk i etnicheskaia identifikatsiia naseleniia Orenburgskoi oblasti vo vtoroi polovine XX – nachale XXI v. [Elektronnyi resurs] / K. A. Morgunov // Etnosotsium. – 2009. – № 1 (17). – S. 84–92. – Rezhym dostupa : <http://ethnosocium.ru/morgunov-k-a-rodnoi-yazyk-i-etnicheskaya-identifikatsiya-naseleniya>

4. Natsionalnyi sklad naseleння Ukrainy ta yoho movni oznaky: za danymy Vseukrainskoho perepysu naseleння 2001 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/>
5. Sokolova S. O. Osnovni typy movnoi povedinky kyian (za danymy anketuvannia) / S. O. Sokolova // Ukrainska mova. – 2013. – № 2. – S. 38–55.
6. Sokolova S. O. Mova zasobiv masovoi komunikatsii ochyma maibutnikh zhurnalistiv / S. O. Sokolova // Ukrainska mova. – 2014. – № 3. – S. 71–83.
7. Sokolova S. O. Parametry ukrainsko-rosiiskoho ta rosiisko-ukrainskoho bilinhvizmu za subiektyvnoiu ta obiektyvnoiu otsinkoiu (na materialii anketuvannia studentiv-zhurnalistiv skhidnoho rehionu) / S. O. Sokolova // Movnyi prostir hramatyky: aktualni studii : zb. nauk. pr. na chest 60-richchia chl.-kor. NAN Ukrainy Anatoliia Zahnitka. – Donetsk : DonNU, 2014. – S. 353–358.

Соколова Светлана. Объективные и субъективные критерии оценки билингвизма: влияние территориального фактора. Стаття посвящена определению информативности параметров, по которым обычно оценивают языковую идентичность, языковые предпочтения и языковые привычки населения во время переписей населения и проведения различного рода опросов. По данным Всеукраинской переписи населения (2001 г.) проанализировано соотношение лиц, языковая самоидентификация которых совпадает или не совпадает с национальной самоидентификацией в трех областях восточного региона, с одной стороны, и 5-ти областях западного и г. Киеве – с другой. Сделан вывод о потере языковой идентичности более чем половиной этнических украинцев Донецкой и Луганской областей в пользу русского языка и еще большую русификацию представителей других этносов. В западном регионе почти полностью сохранена языковая идентичность украинцев, русских и других народов, процент украинизации не превышает 17 %. Данные анкетирования, инициированного Институтом украинского языка НАН Украины, свидетельствуют, что оценка собственной языковой компетенции в украинском и русском языках является достаточно субъективным фактором, который имеет региональную специфику. Комфортность общения на определенном языке не всегда совпадает с реальным использованием, а их соотношение также зависит от региона, где живет информант. Данные о территориальных особенностях билингвизма следует учитывать при планировании конкретных мер по укреплению позиций украинского языка как государственного.

Ключевые слова: билингвизм, языковая самоидентификация, языковая компетенция, родной язык, язык повседневного общения, язык комфортного общения.

Sokolova Svitlana. Both Objective and Subjective Bilingualism Evaluation Criteria: the Effect of the Territorial Factor. The article is devoted to the definition of informative parameter values, with the help of which the linguistic identity is usually estimated, language preference or linguistic habits of the population during the population census and carrying out various surveys. According to the Ukrainian Population Census (2001) it was analyzed that the ratio of persons linguistic identity

of which coincides or does not match the national identity in three regions of the eastern region, on the one hand, and 5 regions of the Western and the city of Kyiv – on the other. The conclusion was made that the loss of linguistic identity of more than the half of ethnic Ukrainians in Donetsk and Lugansk regions in favor of the Russian language and even greater Russification of representatives of other ethnic groups. In the western region language identity of Ukrainians, Russian and other peoples is almost completely preserved, Ukrainianization percentage does not exceed 17 %. The data survey initiated by the Institute of Ukrainian Language National Academy of Sciences of Ukraine, indicate that the evaluation of their own language competence in the Ukrainian and Russian is a rather subjective factor, which has specific regional characteristics. Comfortable communication in a certain language does not always coincide with the actual use, and their correlation also depends on the region where the informant lives. Data on the regional peculiarities of bilingualism should be considered when planning specific measures to strengthen the position of Ukrainian as the state language.

Key words: bilingualism, language identity, linguistic skills, mother tongue, the language of everyday communication, the language of comfortable intercourse.

УДК 811.161.2'366.5

Валентина Фурса

СЛОВОЗМІННА ПАРАДИГМАТИКА ІНШОМОВНИХ НЕВІДМІНЮВАНИХ ІМЕННИКІВ

У статті виокремлено й схарактеризовано словозмінні парадигми іншомовних невідмінюваних іменників у сучасній українській літературній мові. Типи парадигм відмінювання таких іменників систематизовано на основі спільності відмінкових закінчень однини й множини, класифікаційної морфологічної категорії роду, семантики, акцентних особливостей, морфонологічних змін та орфографії. Словозміна невідмінюваних іменників іншомовного походження становить розгалужену систему щодо морфологічного вираження грамем іменникових категорій, утворюючи відміну з нульовою флексією, або іменникову нульову відміну. На основі класифікаційної категорії роду та семантичних і формальних ознак невідмінювані іменники об'єднано у вісім парадигм: чотири повні та чотири неповні. Повні семичленні відмінково-числові парадигми формують невідмінювані іменники, що мають форми і однини, і множини. Неповні семичленні відмінково-числові парадигми утворюють невідмінювані іменники, представлені системою форм одного ряду – однини або множини.

Ключові слова: невідмінювані іменники, морфологічна парадигма, словозміна, грамема, нульова відміна, відмінок, рід, сингулятиви, плюративи.